Засновники:
Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації
Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса редакції:
76018 м. Івано-Франківськ,
пл. Міцкевича, 3
Телефон (03422) 52 24 93
Видається в ОІППО

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ОІППО протокол № від

Головний редактор
ШЕЛЕМЕЙ Любов, проректор з науково-методичної роботи та моніторингу якості освіти Івано-Франківського ОІППО

Редакційна рада:
БАРАБАШ Ольга, проректор з наукової роботи Івано-Франківського ОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент;
БІГУН Михайло, доцент кафедри менеджменту та освітніх інновацій ОІППО, кандидат фізико-математичних наук;
ЗУБ'ЯК Роман, ректор Івано-Франківського ОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:
ВИЛУЩАК Тетяна, завідувач лабораторії організації та навчальної діяльності;
ДУТЧАК Алла, методист лабораторії управління та організації освіти;
МЕРДУХ Іван, завідувач лабораторії природничо-математичних дисциплін, кандидат біологічних наук;
МАЛИЙ Петро, методист лабораторії природничо-математичних дисциплін;
НИЖНИК Ольга, завідувач лабораторії управління і організації освіти;
ОСТРОВСЬКА Галина, завідувач кафедри теорії та методики навчання, доктор педагогічних наук, доцент;
ПІДЛИПНА Людмила, директор обласного центру практичної психології та соціальної роботи, кандидат психологічних наук;
РИМАР Віктор, завідувач лабораторії дисциплін естетичного циклу та фізичного виховання;
СТРІЛЬЧИК Галина, завідувач лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки;
УМАНЦІВ Наталія, завідувач лабораторії суспільно-філологічних дисциплін;
ФЛЯК Оксана, завідувач лабораторії національного виховання;
ЮСИПЧУК Світлана, завідувач лабораторії дошкільної та початкової освіти

Тези надруковано в авторській редакції

Оформлення і технічне редагування
Світлани ГРИТЧУК

Підп. до друку 25. 10. 2022. Гарнітура "Таймс". Формат 60х84/8.

Складання та верстку виконано в обласному літературно-видавничому центрі ОІППО

• Рукописи не рецензуються і не повертаються
• Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту
• За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори публікацій

ДЖЕРЕЛА

Науково-методичний вісник № 1-4 (99-102),2022

Свідоцтво про реєстрацію серії ІФ № 317

Виходить три рази на рік

ЗМІСТ

БАБІЙЧУК Тамара. Олег Ольжич: виховуємо патріотів України……..……3
БЛОХИН Дарина. Діяльність Ю. Бойка-Блохина в Німеччині у боротьбі за незалежність України……..……5
ГАЛЕМЧУК Світлана. Юрій Соломійчук (1857–1918) – ідейний натхненник та організатор політичного та культурно-просвітницького життя українців галицької Гуцульщини кінця XIX – початку XX століття…….……10
ГЛАДИШЕВ Володимир. Трагедія долі чернівчанина Пауля Целана…….……12
ГЛАДУН Віталій. Національна ідея В. М. Чорновола……..……14
ГРИЦАК Наталія. Про подвижницьку діяльність українських перекладачів у методичних студіях Жанни Клименко……..……16
ДРОГОБИЦЬКА Оксана. Виховання молоді на прикладі громадської діяльності родини Ганушевських……..……18
ЖИЗНОМІРСЬКА Оксана. Особливості патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в сучасних умовах (науково-практичний погляд І.Д. Беха)…...20
ІСАЄВА Олена. Чи може бути поезія після Бучі? Або як змінився процес вивчення літератури в школі у нових реаліях України……..……22
КАЛУСЬКА Любомира. Мирослав Стельмахович про національну освіту і виховання……24
КЕЛЕМБЕТ Людмила. Мирослав Стельмахович – сподвижник української етнопедагогіки..26
КЛИМЕНКО Жанна. Внесок Ольги Куцевол у розвиток методики викладання зарубіжної літератури.....29
КОБУТА Лариса, КОБУТА Степан. Дисидент, політв'язень, священик Ярослав Лесів – український патріот у протистоянні з комуністичною системою……..……32
KOSTYSHYN Z., KOSTYSHYN A., U. LUKACH, O. ILNYTSKA, R. VERBOVSKA, T. DIVNYCH. The essential aspects of modern professional of internship dentist…..35
МАКСИМ'ЯК Лідія. Володимир Грабовецький та Олекса Довбуш: видатні постаті української історії та культури крізь призму синергії стратегування музейної діяльності...36
МАЛКОВИЧ Мирослава. Психологічні особливості педагога в реаліях сьогодення...43
МЕЛЬНИК Анжела. Нитка Аріадни, що вивела Тесея з лабіринту: про культурологічний підхід до навчання зарубіжної літератури у розвідках Зінаїди Кирилюк.....45
НЕБЕЛЕНЧУК Ірина. Роль особистості у формуванні націєтворчої ідеї.....48
ОВДІЙЧУК Лілія. Борис Тен як особистість в контексті доби: до проблеми вивчення курсу інтеграційно-текстуальної біографістики у ЗВО.....51
ОГІРКО Олег. Ідеї християнського гуманізму в педагогічній спадщині Юліана Дзеровича...54
ОСТРОВСЬКА Галина. Образ захисника України: історія та мистецтво.....56
ПАНЬКІВ Марта. Пісенно-поетична творчість Володимира Івасюка. "Червона рута" символ української пісні. Українська музична культура.....60
ПОДОБЄД Олена, ПОДОБЄД Андрій. (Не)дитячі рими Івана Багряного.....63
РЕБРИК Наталія. Навчально-методичний комплекс педагогічної практики Олени Фечко-Каневської (1936–2021).....66
ROGUSKA Julia, BOTWINA Renata. Katarzyna Jakubowska-Krawczyk – an earnest advocate of Ukrainian culture.....72
РЯБІНІНА Олена, ХАРЛАМОВ Михайло. Особистість соціального працівника в системі соціальної роботи держави.....76
САБАТ Наталія. Лейн Кіркланд – ініціатор передачі польського досвіду системної трансформації.....78
СКОМОРОВСЬКА Наталія. Метафори у творах В. Стефаника "Камінний хрест" і О.Кобилянської "Valse melancolique".....80
СЛИЖУК Олеся. Формування у молодших підлітків поняття про героїчну особистість у процесі навчання української літератури.....83
СТРІЛЬЧИК Галина, БУЖДИГАН Христина, ПАХОМОВ Юрій. Володимир Боцюрко – натхненник, головний дизайнер та організатор створення унікального в Україні біблійного саду.....85
ФЕДОРІВ Лілія. Мистецькі традиції та самобутність у репрезентації художників з України, чия доля пов'язана з Німеччиною.....87
ФЛЯК Оксана. Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді у наукових працях Омеляна Вишневського.....94
ЧЕРНЯВСЬКА Ірина, СКРИПНИК Надія, БОЦЮРКО Володимир, КОСТІЦЬКА Ірина, ДІДУШКО Оксана. Роль доктора медицини Ари Арменаковича Гарагашяна в розвитку ендокринологічної служби на Прикарпатті.....97
ШАПОВАЛ Олександра. Вплив екранних медіа на формування світогляду дітей та підлітків.98
ЮРЧЕНКО Любов, ГОНТАРЕНКО Людмила, ЛОГОВСЬКИЙ Ігор. Формування в освітньому процесі відповідальності фахівця за соціально-екологічний стан простору професійної діяльності.....100
ЯКОВИШИН Руслан. Педагогічні рефлексії поглядів Григорія Савича Сковороди
ЖАЛЕ Ясан. Ататюрк і освіта.....103
БАРАБАШ Ольга. Вчитель як особистість в умовах війни.....107
ДРОГОБИЦЬКИЙ Ігор. Діяльність о. Рудольфа Моха у контексті процесів українського національного відродження другої половини XIX ст……..……109
ДАВИДЮК Людмила. "Живе слово" Дмитра Ревуцького: повернення до життя.....111

ЗБІРНИК ТЕЗ

III Міжнародної науково-практичної конференції "ОСОБИСТІСТЬ В ІСТОРІЇ, ЛІТЕРАТУРІ ТА МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ"

Київ – Івано-Франківськ – Варшава

Анжела МЕЛЬНИК

НИТКА АРІАДНИ, ЩО ВИВЕЛА ТЕСЕЯ З ЛАБІРИНТУ: ПРО КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У РОЗВІДКАХ ЗІНАЇДИ КИРИЛЮК

Восени 2022 року вітчизняне освітянство відзначило 30-річчя шкільного курсу "Зарубіжна література". Цій події, зокрема було присвячено Всеукраїнський круглий стіл "Шкільний курс зарубіжної літератури: традиції, сучасність, перспективи", який відбувся 5 жовтня 2022 року. Серед важливих питань, які обговорювались під час роботи круглого столу, були й такі, що стосувалися становлення предмета, коли йшли активні пошуки методологічних засад викладання зарубіжної літератури в школі.

З уведенням у школах України предмета "Зарубіжна література" жорсткі ідеологічні норми радянських часів були відкинуті, натомість утворилася певна методологічна порожнеча, яка швидко стала заповнюватися – науковці пропонували викладати зарубіжну літературу в школі, спираючись, насамперед, на наукову основу. До дискусії щодо концепції викладання зарубіжної літератури в школі долучилися відомі українські літературознавці й педагоги: Д. Затонський, Д. Наливайко, К. Шахова, М. Борецький, Т.Денисова, Б. Шалагінов, Л. Мірошниченко, Ю. Султанов та інші.

Однією з тих, хто виступав за викладання зарубіжної літератури як мистецтва слова, тобто з опорою на літературознавство й естетику, була українська літературознавиця, докторка філологічних наук, педагогиня, авторка праць з питань української та зарубіжної літератури й методики викладання літератури у школі та виші Зінаїда Василівна Кирилюк (1926–2018). "Використання здобутків літературознавчої науки у побудові курсу, – стверджувала З. Кирилюк, – так само необхідне, як необхідна таблиця множення на уроках математики, періодична система елементів Менделєєва при вивченні хімії. За певними законами відбувається і розвиток художньої літератури. Чітке уявлення про закономірності літературного процесу, про коди (зведення естетичних законів) культурних епох виконує роль своєрідної матриці при аналітичному розгляді твору" [6, с. 2]. На думку науковиці, сенс нового підходу до літератури як до мистецтва слова полягає не у тому, щоб довести її приналежність до мистецтва, а у тому, щоб "підготувати читача, який сприйме художній твір не як просте повідомлення про події та героїв, а, враховуючи закони мистецтва, глибше осмислить твір як явище певного етапу розвитку культури народу" [4, с. 24].

Саме культурологічний підхід, на переконання З. Кирилюк, має стати основою системного вивчення літератури, що спирається на науку. "Оскільки зі зміною епох змінюються аксіологічні критерії й естетичні системи, культурологічний підхід, – продовжує вчена, – об'єктивно стає визначальним у методиці викладання предмета" [5, с. 5]. Обґрунтовуючи необхідність використання культурологічного підходу у навчанні зарубіжної літератури в школі, З. Кирилюк цілком слушно апелює до специфіки предмета, наголошуючи, що новий у шкільній практиці курс відрізняється від літературних курсів минулого, коли протягом навчального року вивчалися твори однієї культурної епохи, створені за принципами однієї естетичної системи. Вивчення зарубіжної літератури, в якій поєднуються твори різних віків і народів, ускладнюється, на думку З. Кирилюк, необхідністю враховувати національну своєрідність літератур, історичні зміни умов суспільного життя, а внаслідок цього і проблематики літературних творів, ідеологічних пріоритетів, художніх систем, аксіологічних критеріїв [6, с. 2].

Додамо, що книги, вилучені з оточуючого їх культурного контексту і оцінювані за критеріями, прийнятими для сучасної літератури, залишаються незрозумілими, по справжньому не прочитаними. Важливо усвідомлювати, що художній твір завжди обумовлений певним історико-культурним контекстом, і що автор звертався не до читача XXI століття, а до свого сучасника, який добре розумів художню мову автора, поділяв його уявлення про світ, природу, призначення поета і поезії. "Перше завдання – зрозуміти твір так, як його розумів сам автор, не виходячи за межі його розуміння. Розв'язання цього завдання **досить складне** (виділення наше – А.М.) і вимагає зазвичай залучення

величезного матеріалу. Наступне завдання – використати своє часове і культурне позазнаходження. Уключення в наш (чужий для автора) контекст", – писав М. Бахтін [1, с. 334].

Складним це завдання вбачається і тому, що внаслідок тривалості літературного процесу у часі з кожним роком зростає віддаленість художніх творів минулого від сучасного читача, тобто маємо, так званий, конфлікт часу, коли у читача виникають труднощі у сприйнятті реалій, звичаїв, багатьох інших ключових понять певної культурно-історичної свідомості. Також слід пам'ятати, що у ситуації контакту носіїв різних національних культур, якими у процесі вивчення зарубіжної літератури в школі виступають національна культура автора й національна культура учня-читача, виникає значно більше труднощів, ніж при спілкуванні представників однієї культури, не виключається й конфлікт культур. На цю особливість звертає Ж. Клименко, наголошуючи на тому, що важливе значення для подолання таких труднощів має "поінформованість учителя про культурний шок як типову реакцію реципієнта на прояви інокультурності в різних сферах життя, у тому числі й у явищах мистецтва" [7, с. 64]. Причиною виникнення культурного шоку, за твердженням Ж. Клименко, є непередбачуваність нової для комуніканта культури, несумісність його культурного коду з культурним кодом іншого учасника спілкування [7, с. 64].

В одній із своїх розвідок З. Кирилюк наводить переконливий приклад, коли при вивченні творів зарубіжної літератури трапляються такі питання, які без культурологічних відомостей вирішити неможливо. Це, зокрема несприйняття учнями оспівування Гомером гніву Ахілла й уславлення його як героя не дивлячись на те, що він з особистих причин відмовився брати участь у боях і бажав своїм воїнам поразки. "Можна уявити, – пише дослідниця, – як сучасний учень інтерпретуватиме "Іліаду", якщо спиратиметься не на уявлення про характер античної культури й літератури, яка ґрунтується на міфології, а на асоціаціях з сучасного культурного досвіду, в якому подібні дії пов'язані не з геройством і уславленням, а з дезертирством і зрадою" [5, с. 5].

З огляду на зазначене – одне з найважливіших завдань методичної науки, яке визначила З. Кирилюк, – допомогти вчителю презентувати художній твір як унікальне явище культури людства, допомогти виховати в учня високу культуру сприйняття твору. "Від розуміння загальних особливостей епохи, – наголошує вчена, – залежить і розуміння зображеного, тобто створюється відповідна передумова для формування власної думки, яка ґрунтується на знанні законів, за якими розвиваються події твору" [2, с. 5]. Як бачимо, позиція З. Кирилюк суголосна наведеній вище тезі М. Бахтіна, яку у методичній площині можна визначити формулою: "від розуміння учнем авторського задуму до формування в учня власної аргументованої думки щодо прочитаного".

Варто зазначити, що З. Кирилюк у своїх публікаціях застерігає педагогів від надмірного захоплення рецептивною естетикою, коли шкільний аналіз художнього твору замінюється емоціями та асоціаціями, що виникають у свідомості читача [2, с. 3]. "Результатом переключення уваги учня з твору на власну "історичність", – робить висновок науковиця, – неодмінно буде обмеженість знань і обсягу "культурної пам'яті", необхідної для адекватності асоціацій" [6, с. 3]. Разом із тим, повноцінний діалог читача і автора – своєрідний діалог культур – можливий, на думку дослідниці, "лише за умови осмислення реципієнтом особливостей епохи автора та її відмінностей від коду епохи читача" [6, с. 5].

Слушною є зауважа науковиці про те, що "за будь-якого підходу й методу головна умова вивчення літератури – знання текстів і їх осмислення" [2, с. 5]. З. Кирилюк наводить низку методичних прийомів і видів робіт, які на її думку сприятимуть глибокому осмисленню прочитаного твору. Серед них – випереджальні запитання й завдання за текстом твору (виписати чи переказати та обміркувати фрагменти тексту, що характеризують героя, конфлікт, обставини), прийом парадоксального початку уроку, самостійний аналіз художнього тексту учнями або під керівництвом учителя [2, с. 5].

Ці та інші концептуальні засади викладання зарубіжної літератури в школі З. Кирилюк утілила у своєму методичному посібнику для вчителів "Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко.

Класицизм". Видання складається з оглядових і монографічних тем, які охоплюють матеріал від античності до XVII століття. Оглядові статті містять комплекс фонових знань, які дають уявлення про особливості світосприйняття, традиції, суспільні проблеми народів на тому етапі розвитку, коли написані твори, що вивчаються. У статтях, присвячених окремим творам, розгляд їх тематики, конфліктів, сюжету, системи образів, тропів супроводжується методичними порадами щодо розкриття естетичної природи твору [2].

З. Кирилюк у своїх розвідках переконливо доводить, що культурологія на уроці літератури не самоціль, а лише спосіб її глибшого осягнення. Як методологічний принцип культурологія не може витіснити з уроку літератури літературу, як не витісняє таблиця множення математику на уроці математики. "Роль культурології на уроці літератури доцільно порівнювати не з конкуренцією антагоністів, а з "ниткою Аріадни" що вивела Тесея з лабіринту", – зазначає З. Кирилюк [5, с. 5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1986.
2. Кирилюк З. В. Вивчати твір у системі координат своєї епохи. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1999. № 12. 3–5.
3. Кирилюк З. В. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм. Тернопіль: Астон, 2002.
4. Кирилюк З. В. Головне завдання уроку літератури – підготувати кваліфікованого, грамотного читача. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2006. № 11. 24–27.
5. Кирилюк З. В. Культурологія на уроці не самоціль, а лише засіб її глибшого осягнення. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2008. № 11–12. 4–7.
6. Кирилюк З. В. Проблеми культурологічного підходу у вивченні зарубіжної літератури. Зарубіжна література в школах України. 2008. № 4. 2–5.
7. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи. Київ. 2006.